

Gøgl og cirkus i undervisningen

● AF ERIK JUUL

Idrætsligt neutralt mødested

Det er yderst sjældent man møder børn, som i fritiden går til gøgl eller cirkus. Derfor bliver forløb med cirkus og gøgl ofte et berigende og neutralt idrætsligt mødested. Alle starter mere eller mindre fra "scratch".

I andre mere traditionelle idrætslige timer, er det i stor stil på forhånd givet hvem der skal ind at have succes; "styrer klatten". Det skal de par stykker eller 5 som via deres fritidsinteresser er væsentligt højere funderet indenfor idrætslige emne-områder som f.eks. kaosboldspil, redskabsaktiviteter, løbediscipliner m.m. Her står eleverne på forhånd på meget forskellige "niveau-søjler".

Sådan er det, - og vè den, som slukker idrætsgløden i de forenings- og bevægelsesglade øjne. Det er en af vores udfordringer.

Men ikke desto mindre er det forfriskende når gøgl og cirkus temaets mange tilgange bliver et af de magiske steder hvor klassens idræts- og især boldhierarki rystes i sin grundvold og opleves *ustabilt*.

Her er man på niveau med de mange, man møder modgang, succeserne varierer og vandrer... herligt for de fleste. En enkelt eller to DBU trøjer kan selvfølgelig i opstarten mere eller mindre højlydt få signaleret utryghed ved situationen... men måske er det ikke så tosset endda!

Er man som lærer heldig og evner at få (an)grebet den situation, kan det ovenikøbet blive en læringsmæssig mulighed der flytter - eller i det mindste - får forstyret et forbenet sportsbegreb.

Gøgler-genrer

Som udgangspunkt har gøgleriet 2 forskellige tilgange, som jeg overordnet vil kalde for "*komiker-plat gøgleren*" og "*artist-jonglør gøgleren*".

Komiker-platgøgleren arbejder i særlig grad med drama-mimiske og sproglige virkemidler, hvor han formår at bringe sig selv og publikum i forskellige situationer f.eks. i tandlægens stol, eller hængende i en bar. I alt fald i tankerne. Ofte bygges numrenes indhold og stemning op, med henblik på at ramme en effektfuld overraskelse, også kaldet - den paradoksale intervention.

Pludselig at kunne vende tingene på hovedet og kolliderer med det fornuftige/logiske... så udløses latteren. De ledsagende tekniske numre er ofte af mere eller mindre simpel karakter, som i sig selv ikke kræver megen snilde eller øvelse. Derimod er iscenesættelsen og skuespilleriet centralt. Her tænkes på numre som: Stærk mand, udbryderkonger, save en dame over, gå på glasskår, slangetæmmer o.lign.

Rutinerede komiker-platgøglere mestrer ligeså den gode evne det er, at kunne gribe og bruge opståede tilfældigheder i nummeret, f.eks. den løbske hund på scenen eller det spontane tilråb fra publikum.

Endelig elsker vi alle når det opstyltede, raffinerede eller arrogante bliver punkteret og kommer helt ned på jorden. Her er den hvide klovnens spil med den dumme klovn en klassiker.

Artist-jonglør gøgleren arbejder med behændighedsdiscipliner af forskellig sværhedsgrad, så som jonglering med et antal bolde eller kegler, tallerkener på pind, djævlespil, et hjulet cykel, akrobatik-sammensætninger o.lign. Artist-jonglør gøgleren skal og kan imponere, men firkantet set, kommer han ikke i samme grad som komikertypen i kontakt med og "bag om" sit publikum. Som tilskuere er man hele tiden på højde med situationen, - men må selvfølgelig overgive sig til den tekniske ekvilibrisme... for dygtige det er de jo.

Og så er der selvfølgelig alle nuancerne hvor optrædende mestre elementer fra begge genrer.

På vej mod nye udfordringer..

sådan styre fra oven af andre; men bifalder i stedet autonomien og impulsiviteten.

Denne specielle "gøglerånd" synes jeg man som lærer skal understøtte, i alt fald i en del af timen.

Oftest deler jeg lektioner op således, at jeg som lærer bestemmer i ca. halvdelen af tiden, medens den anden halvdel består af det frie gøglerliv.

Den første lærer-halvdel kan f.eks. handle om fælles sang/rytme "ice-breakers", jonglerings opbygning og progression, balancetema med påfuglefjer, ærteposer, tomme flasker og papir på højkant, samt måske "en staldfidus" om en detalje der voldte mange problemer sidst; - f.eks. hvordan rettes djævelspillet op, når det bliver skævt.

Den frie periode efterfølgende kaldes hos os "Gøglerkøkken", her lader vi alt gøglergrejet være frit tilgængeligt, medens musikken fylder rummet. Her går eleverne så i gang med lige hvad de vil. Nogle fordyber sig i det vante grej, andre fortsætter med det der blev præsenteret i den første halvdel af timen, medens andre igen lader sig inspirere af hinanden eller læreren. I et sådant åbent miljø indfinder der sig oftest den herligste elev hjælpsomhed

og vejledning. Når eleverne på skift laver sensationer og "ting der aldrig før er set", så kan det ikke kun ses, det kan også høres... for de andre skal jo lige vide det!

I et hjørne af gymnastiksalen, placeres en blød madras, med diverse cirkus- og gøgler litteratur og billeder. Denne madras er såkaldt "pædagog frit område". Her kan eleverne finde frirum og tid til at slappe af, kigge på de andre, se i bøgerne, eller lukke øjnene i 2 min. Hvis man får lavet en overenskomst med deltagerne om, at max. 2 må være på af gangen; så skal madraslivet nok regulere sig selv.

Netop i dette frie gøglerlandskab, er man som lærer frigjort fra rollen, hvor man skal fastholde eleverne på rækker, starte samtidigt, fløjte for regelbrud, irttesætte o.lign.

I stedet kan man være støttende- "forstyrrende", dele roser og lidt kærlige skideballe ud, samtale med eleverne, ...og så kan man ovenikøbet få penge for selv at gå rundt og øve sig! Humøret og stemmen vil hurtigt prise sig lykkelige over denne undervisningsmetode som gøgleråndens indfinden faktisk kræver.

Gøgler/motorikland

Et anden organisations-mulighed er etableringen af et gøgler/motorikland i form af mindre værksteder fordelt i hele hallen. Her kan eleverne parvis øve sig på diverse motoriske udfordringer og små sjove mærkværdigheder; alt imens cirkusmusikken stemmer sindet.

Ekstra kvalificeret bliver det hvis opgaverne udfordrer forskellige koordinationssevner som: balance, øje-hånd/fod, rytme- rumfornemmelse, reaktionsevne og den tilpassede kraftindsats. Det enkelte værksted indeholder udover det nødvendige grej (f.eks. tennisbolde, sjippetov eller tallerkener med pinde) en ultra kort beskrivelse og en tændstikmand-tegning af en opstarts øvelse, der så evt. yderligere kan eksperimenteres med.

De enkelte par bestemmer selv hvor længe de øver sig i det enkelte værksted.

I et sådan gøgler/motorikland sikres det at eleverne møder indholdsområdets bredde og måske gribes af andet og mere end de umiddelbart selv ville vælge.

"Som om" - cirkus

Når vi ender ud i en cirkusforestilling med børn, lader vi "som om" vi laver rigtigt cirkus. Naturligvis med diverse alders- og solopræstations varianter.

Meget står og falder nemlig med iscenesættelsen og den iboende mulighed for stemning der foranlediges af musikken, farverne, belysningen, udklædningen, udsmykningen, lydeffekterne, stemmeføringen, mimikken, lugten (af savsmuld og hestepærer), den forudgående PR, billetteringen, popcorn salg, cirkustjenerne, muligheden for at se "dyrene" i pausen og ikke mindst sprechstallmeisterens sproglige evner.

De enkelte numre bør bygges op, så der leveres et højdepunkt, en overraskelse eller noget virkeligt plat i nummerets afslutning. Det handler nemlig om at publikum (forældrene) ikke bare bliver "efterladt", - men at gøglerens udgang bliver et triumph-tog for alle.

... og slangen gjorde det squ!

*Klovner... ja selvfølgelig.
Men at komme på et "plot" kræver
ofte lærerstøtte.*

At turde stille sig frem

En del af idrætsfagets dannelsesmæssige mulighed handler også om at støtte børnene i, at de ad åre i forbindelse med cirkus, sang, teater, dans, stagefight, digtning m.m. får gjort sig erfaringer med at være i rampelyset, at være midtpunkt for en forsamling, - ja... turde stå frem på livets scene. Netop ved at få lov til at øve sig på dette samfundsmæssige mikropian, - vil der forhåbentlig udvikle sig både kampånd og scenemod til en senere udfoldelse på voksenlivets makropian. For at stille sig op i en forsamling og argumentere for en sag, er jo ikke noget man lige gør efter 10 år på tilskuerpladserne!

Som et lille appendiks kan det nævnes, at når højskoleelever opfordres til at holde morgensamlinger eller mindre oplæg om hint eller dint, er det da også ment som endnu et trin på vejen mod læren i "at træde scenen".

At ganske mange højskoleelever giver udtryk for, at det faktisk er første gang de står med front til en forsamling, bør derfor vække til eftertanke.

Synlig fremgang

En meget motiverende faktor ved at arbejde med gøgleri i undervisningen er at fremskridtene fra gang til gang er meget synlige. Den russiske psykolog Leontjews teori om - *de kvalitative spring* - finder virkelig grokraft her. Med en lille smule vedholdenhed sker miraklerne så at sige imellem hænderne på eleverne selv, og succes er jo som bekendt selvforstærkende.

Det kan ofte være vanskeligt at konstatere hvad man idrætsmæssigt er blevet bedre til i tidsrummet fra man kom ind,

til man gik ud af idrætslokalet. Her har gøglerlektioner en uomtvistelig force i en meget synlig, mærk- og formulerbar fremgang.

Man er en anden person end da man kom. Fordi nu kan man det og det... og måske snart det. Man er på vej...

Nogle gange kan man ligefrem som lærer komme ud for at skulle bede meget ihærdige elever om at holde en pause fra deres favorit-gøgler grej; fordi de efter 20 min.'s intensive prøvelser "går i sort" over at f.eks. 3 bold jongleringen bliver ringere og ringere. Så er det tid til at prøve noget andet og bruge sine sanser og muskler anderledes. Når man så senere, eller næste gang vender tilbage til sine 3 bolde går det hele meget, meget bedre igen.

Brug "forstyrrelser"

På et tidspunkt når nogle dertil, hvor de er "i mål" med deres kunnen. F.eks. 3 bold jongleringen, - den kører som den skal i det der kaldes "monotomien". Man lever i smult vande og kendte mønstre.

Så er tiden inde til forandring og ny udforskning, - for hvad er muligt for mig? At jonglere rundt om ryggen, søljejonglering, nye tricks, makkerjonglering?

Her bør de elever der ikke selv søger udfordring "forstyrres" af læreren eller en anden der er længere i sin kunnen. "Er der nogle tricks du gerne vil lære... prøv lige at se her engang... nu skal du til at videre", eller lignende.

At undervise i idræt handler nemlig om at støtte eleverne i, at de kommer til at lege på et højere plan!

I samme åndedrag bør lærersætningen "øvelse gør mester" nuanceres. Det passer nemlig ikke!

Ingen bliver bedre af at lave den samme fejl måned efter måned. F.eks. Hvis 3 bold jongleringen altid startes med at kaste den ene bold over mod hånden med de to andre bolde. Det er forkert. "Rigtig øvelse gør mester"... eller giver i det mindste øgede muligheder for succes.

Dermed bliver fejlretningen central.

Det betyder imidlertid ikke, at eleverne ikke skal have lov til at dvæle ved og i perioder vende tilbage til nydelsen og fordybelsen i det de kan. Men at lade dem "uforstyrret" cementere sig der, er diskvalificerende.

Som lærere står vi selvfølgelig selv på forskellige færdigheds-niveauer. Personligt går jeg ikke af vejen for også at skabe "forstyrrelser" eller inspiration til de ældste elever eller lærerstuderende ved iblandt at vise et par videoklip med cirkus artister, ligesom man i dag kan købe aldeles glimrende instruktions videoer med bl.a. djævlespil. Her kan et TV/video apparat i den ene ende af gymnastiksalen med slow og pausefunktion være et fremragende tiltag.

"Gøgler-ånd" i timerne

Gøglere er som personer kendt for at elske det "frie" liv, de lader sig ikke

Et klassisk eksempel kunne her være, når den olie indsmurte stærke mand, må give op overfor den store 200 kg jernstang, som det lille fnug af en scene-fejer derefter kommer ind og fjerner i én hånd.

I næsten enhver gruppe elever/studerende vil der dog være muligheder for at krydre forestillingen med numre i artist-jonglør genren. Enten fordi nogle kan noget specielt i forvejen, eller fordi der udkrystalliseres små mirakler i gøglert-ræningsforløbet op til show-time. Her tænkes på numre som 3 boldjongleringer, jo-jo tricks, djævl-spil, kropsbalancer, fodbold-jonglering, line-dans, rytmisk dans, hacky-sacks, rulleskøjter og hula-hopring ekvilibrisme o.lign.

Personligt er jeg af den opfattelse, at jo ældre eleverne er og jo flere idrætslektioner der benyttes, jo mere må den kropsligt artistiske genre skærpes.

Staldfiduser

Idéer og tegneserier

Det er en væsentlig kvalitet, at alle elever kan være aktive i forskellige funktioner og numre.

Nogle vil gerne have mange opgaver, andre færre.

Det må formes af elevernes cirkus "idé brain-storm" og justeres løbende som træningsforløbet bøvler og begejstring skrider frem.

En forslag til de mindste klasser er, at de i en fortløbende tegneserie illustrerer deres cirkusnummers forløb fra start til slut. Herunder hvad der skal være af rekvisitter, hvad der skal ske, gøres og evt. siges hvornår.

Her skal læreren ofte "fylde trøjen ud" og støtte op om at eleverne "finder på det hele selv".

Vær åben for nyfortolkninger og skævvridninger af hvad der er cirkus optrædelsesværdigt.

Præcist som den store ny-cirkusverdens ensemble Cirkus Archaos og Cirque du Soleil henholdsvis har været, og er gode eksempler på.

Tryghed

I artist-jonglør genren er man - under en forestilling - lidt mere "på" og sårbar ved fejl, så et par tip der måske kan gøre de optrædende eleverne mere trygge er, at publikum af spreichtstall-

meisteren informeres om, at artisten vil vise hvor langt hun er kommet i træningen indtil nu.

En andet tiltag er at de optrædende er flere på scenen af gangen. Så kan publikum altid kigge på nogle af de andre, medens man selv samler f.eks. sine kegler op igen.

Spot-lys

Det kan komme som et "chok" for børnene hvis de under deres cirkusoptræden om aftenen pludselig står badet i et par projektør kegler, hvis de ikke har prøvet det før.

Hænderne sættes op foran øjnene for at skabe skygge, de går væk fra lyset for selv at kunne se publikum eller taber jongleringsgrej p.g.a. blænden. Det vil oftest betyde et løft til forestillingens kvalitet hvis børnene et par gange inden "show-time" afprøver deres numre i det aktuelle cirkuslys. *Jeg ved godt forældrene klapper alligevel, og der kan optrædes uden lyskegler... men nu er det nævnt.*

Akrobatik

Mindre akrobatik opstillinger er ofte en del af forestillingen. Her kan man som lærer komme ud for at skulle kæmpe med eleverne om, at det ikke nødvendigvis gælder om at blive hurtigt muligt færdig. En fremvisning tager sig bedre ud hvis den færdige figur præsenteres og fastholdes et øjeblik... og så er der selvfølgelig det med sikkerheden, samarbejdet og æstetikken undervejs. Vær ligeså OBS på, at det under akrobatik-træning i almindelighed er godt at have adgang til en eller anden form for storspejl.

For "hvordan ser det egentlig ud?"

Tale

Vi må nok tage den paradoksale udfordring på os, at børn konstant skal opfordres til fra scene at tale højt og tydeligt, men når de er udenfor eller bagved scenen at dæmpe sig lidt! Så god kamp.

Lærer-team

At forberede og sammen med en klasse at stykke sig frem mod til en cirkusforestilling, kan være en fantastisk givende og humørfyldt tid. Men få det lagt i en periode hvor lærerteamet som det mindste kan trække på hinanden, - herunder fordele cirkusopgaver mellem hinandens timer.

1. C's højrisiko jongleringstrup. Når en taber sit grej, træder den næste frem.

Tænk også på inddragelse af gæstelærer, praktikanter, SFO pædagoger eller forældre. At stå med det hele selv er ikke lykken. Tro mig.

Gøgl på lille-scene

Endelig bør det nævnes at netop gøglerier er oplagte som repræsentanter for idrætsfagets synliggørelse foran forskellige forsamlinger. Hvem har ikke til kulturelle aftener på højskoler, forældreaftener på gymnasiet, dimissionsfest på seminariet o.lign. nydt musik og sang i alle afskygninger, men savnet et indslag af mere kropslig-idrætslig karakter; bare for lige at få vist flaget.

Oftest står der stole og borde i hele hallen/festsalen, - så al optræden er på ganske få m² sceneareal ved siden af talerstolen. Her er pladsen for trang til de fleste gymnastiske indslag og boldspil er helt udelukket.

Men at lade et gøglensemble "træde dansen" kunne være en mulighed. ■

Erik Juul

Lektor i idræt
Århus Dag- & Aftensseminarium

Johan Skjoldborgsvej 9
8660 Skanderborg

E-mail: JUUL.ERIK@gmail.com